

POLITYKA I GOSPODARKA

Małgorzata Pietrasiak

MODERNIZACJA SYSTEMU SPOŁECZNO-EKONOMICZNEGO WIETNAMU

I. Wewnętrzne i zewnętrzne determinanty reform

Rok 1976 był rokiem triumfu polityki rządzącej Komunistycznej Partii Wietnamu (KPW, do 1976 r. – Partii Pracujących Wietnamu): wówczas to doszło do zrealizowania strategicznego celu stawianego jeszcze przez front Viet Minh¹ – zjednoczenia Wietnamu.

Wkrótce jednak polityczny triumf zastąpiła ekonomiczna klęska, czego wewnętrznym przejawem było wystąpienie problemu *boat people* i fali niezadowolenia społecznego, w każdej chwili grożących poważnym kryzysem władzy. Część powstałych trudności miała charakter obiektywny – sam proces jednoczenia dwóch odrębnych organizmów państwowych: Demokratycznej Republiki Wietnamu (Wietnam Północny) i Republiki Wietnamu (Wietnam Południowy) musiał stwarzać problemy, tym bardziej, że odmienne były tam zarówno systemy polityczne, sojusznicy jak i partnerzy handlowi. Nie można zapominać również, że przez wiele lat wietnamska gospodarka podporządkowana była celom wojennym i przestawienie jej na cele pokojowe również wymagało rozważnych, niełatwych rozwiązań.

Większe jednakże szkody od czynników natury obiektywnej wyrządziła gospodarcze błędna polityka wewnętrzna i zagraniczna KPW. W sferze wewnętrznej było to przede wszystkim nazbyt ideologiczne podejście do wszystkich dziedzin życia gospodarczego i społecznego. Przywódcy partyjni wyobrażali sobie, że jeżeli ich polityka doprowadziła do pełnego zwycięstwa nad Stanami Zjednoczonymi daje im to legity-

¹ Front Viet Minh powstał w 1941 r. W jego skład weszły partie i ugrupowania, które jako cel nadrzędny stawiały sobie wyzwolenie i zjednoczenie Wietnamu. Na czele frontu stał Ho Chi Minh – lider wietnamskich komunistów.

mację do wyeliminowania opozycji i narzucenia na terytorium całego Wietnamu tych wszystkich rozwiązań, które – w innych przecież warunkach historycznych – wprowadzane były w Wietnamie Północnym. Zapomniano, że na Południu inne uwarunkowania polityczne wykrystalizowały dość prężnie działającą opozycję w postaci tzw. trzeciej siły – buddystów i intelektualistów – która wprawdzie była przeciwna polityce reżimu sajsjońskiego, ale jednocześnie jej zapatrywania na kierunki zmian na Południu wcale nie szły w parze ze zmianami jakie szykowała zwycięska KPW. Nacjonalizacja sektora prywatnego, obozy reedukacyjne dla wszystkich powiązanych ze starym reżimem, a nawet dla niektórych nauczycieli przedmiotów humanistycznych, delegalizacja organizacji politycznych i społecznych musiały budzić tam poważne opory. Wkrótce zatem społeczeństwo, początkowo niepewne i oczekujące stabilizacji po wielu latach wojen i wewnętrznych zawirowań, zaczęło oskarżać komunistów, że w ciągu krótkiego czasu doprowadzili do nędzy Wietnam Południowy, który jeszcze w latach 60. był krajem lepiej rozwiniętym niż np. Korea Południowa.

Sytuacja międzynarodowa Wietnamu na przełomie lat 70/80. znacznie się pogorszyła. Przez całą dekadę Wietnam postrzegany był jako ofiara wojen kolonialnych, później imperialnych. Dla swojej walki Wietnamczycy zdobyli sympatię nie tylko państw bloku radzieckiego i Chin, ale również wielu państw zachodnioeuropejskich (np. skandynawskich, a w czasie wojny z Ameryką – Francji), rozwijających się, a nawet regionu Azji Południowo-Wschodniej powiązanego gospodarczo i militarnie ze Stanami Zjednoczonymi. Tymczasem indochińska polityka SRW, a zwłaszcza wkroczenie wojsk wietnamskich do Kampuczy w 1979 r. wywołały konsternację i sprzeciw niedawnych sojuszników. Chiny odwołały swoich specjalistów i wycofały pomoc, a nawet w 1979 r. rozpoczęły krótką kampanię wojskową przeciw Wietnamowi. Większość pozostałych państw regionu zażądało natychmiastowego wycofania oddziałów wietnamskich, a stosunki SRW z resztą Azji Płd.-Wsch. uległy ochłodzeniu. Tylko weto ZSRR zapobiegło przyjęciu przez Radę Bezpieczeństwa rezolucji potępiającej działania SRW. Należy przy tym pamiętać, że Stany Zjednoczone nałożyły na Wietnam embargo i nie utrzymywały z nim żadnych kontaktów dyplomatycznych.

Wycofanie się Chin z pomocy dla południowego sąsiada spowodowało jednostronne uzależnienie gospodarki od ZSRR i RWPG, której Wietnam stał się członkiem w 1978 r. W tym czasie (1976–1985) produkt krajowy zaspakajał jedynie od 80 do 90% potrzeb. Według ogólnych obliczeń za okres 5 lat (1981–1985) pomoc z zagranicy stanowiła 22,4% budżetu. Deficyt budżetowy był coraz większy i wynosił odpowiednio w 1980 r. – 18,1%, w 1985 – 36,6 %. Zmusiło to rząd do emisji pieniędzy bez pokrycia, a te błędy te były stały się powodem hiperinflacji sięgającej niemal 800% w 1986 r., co z kolei pociągnęło za sobą eskalację cen i brak możliwości kontroli państwa nad gospodarką².

² Dane na podstawie: Nguyen Huu Don, Nguyen Van Minh, *Gospodarka Wietnamu po 11 latach „Odnowy” (1986–1997)*, Materiały opracowane przez Ambasadę Wietnamskiej Republiki Socjalistycznej 1997.

W latach 80. dodatkowe sygnały wymuszające zmiany w Wietnamie zaczęły napływać z Europy Wschodniej. Były to strajki w Polsce w 1980 r., a następnie w połowie lat 80., jak również polityka odnowy zaproponowana przez nowego przywódcę partyjnego ZSRR Michaiła Gorbaczowa. Te zmiany rozumiane były przez Hanoi z jednej strony jako przyzwolenie, a wręcz nakaz reform, z drugiej zaś były sygnałem – *mamy kłopoty, niepotrzebny nam jest zbędny balast, radźcie sobie sami*.

Cała ta złożona sytuacja wymusiła program zmian, znany pod nazwą „doi moi”, co w dosłownym tłumaczeniu znaczy *nowe życie*, kojarzony z gorbaczowską przebudową. Wydaje się, że niesłusznie. Reformy wietnamskie były głębsze i bardziej przypominały reformy w stylu chińskim. Nowy sekretarz Komunistycznej Partii Wietnamu, Nguyen Van Lieu, ogłosił przeprowadzenie reform na VI zjeździe partii w 1986 r.

2. Podstawowe założenia „doi moi”

Wietnam był i pozostaje krajem rolniczym. W roku 2000 w miastach mieszkało 24% ludności, na wsiach 76%. Reformy zatem musiały uzyskać znaczne poparcie wsi. Zasady były proste – polegały na większej samodzielności gospodarstw rolnych. W 1988 r. przyjęto rozporządzenie „O modernizacji zarządzania gospodarką wiejską” (popularnie zwane kontraktem nr 10), a w 1993 r. „Ustawę o ziemi”³. Od tej pory rolnicy, poza ustawowym podatkiem za dzierżawę ziemi, mogli sprzedawać swoje płody rolne na wolnym rynku. Państwo natomiast zajęło się stworzeniem odpowiedniego systemu bankowego dla potrzeb wsi oraz niezbędnymi w tym rejonie klimatycznym inwestycjami irygacyjnymi. Wprawdzie ziemia nadal pozostawała własnością państwa, ale podlegała dziedziczeniu, a umowy dzierżawne były podpisywane na okres 50 lat. Ponadto zrównano obowiązki wobec państwa rolników indywidualnych oraz spółdzielni, gospodarstw państwowych i innych. Dobre warunki gospodarowania sprawiły, że w szybkim czasie wzrosła produkcja ryżu. I tak w 1985 r. wynosiła 16,5 mln t, w 1991 – 19,6, w 1992 – 21,5, w 1993 – 22,8, w 1994 – 23,5, w 1995 – 27,5, a w 1996 – 29 mln t⁴. Wietnam stał się w tym czasie poważnym eksporterem ryżu i obecnie wietnamski eksport stanowi 12–16% światowego eksportu ryżu, co daje mu 3 miejsce po Tajlandii i Stanach Zjednoczonych. Oczywiście rację mają ci, którzy przypominają, że te rezultaty osiągnięto dzięki ekstensywnym metodom gospodarowania, że wieś wietnamska pozostaje

³ E. W. Kobilew, *Sowriemennyj Wietnam: reformy, obnowlenije, modernizacja (1986–1997)*, Moskwa 1999, s. 12.

⁴ *Ibidem*, s.14.

biedna, poziom życia na wsi pozostaje daleko w tyle za miastem, i że powiększa się rozwarstwienie społeczeństwa samej wsi⁵.

Porównując wieś z miastem najbardziej spektakularne są te wszystkie nowe zasady, które dotyczą rozwoju przemysłu. Szybciej zatem zmienia się wietnamskie miasto, zasilone inwestycjami zagranicznymi. Podstawową metodą rozwoju gospodarczego miało być wyjście z gospodarki zamkniętej, autarkicznej i przejście do gospodarki rynkowej, zespolonej z gospodarką światową. Pierwszym krokiem w tym kierunku było uchwalenie Prawa Bezpośrednich Inwestycji Zagranicznych w grudniu 1987 r. Od grudnia 1988 r. zaczęły powstawać spółki mieszane, a jesienią 1990 r. nastąpiła nowelizacja zasad ich funkcjonowania i zezwolono prywatnym firmom wietnamskim na współdziałanie z firmami zagranicznymi. W 1990 r. podpisano 110 kontraktów *joint-ventures*, w których udział kapitału zagranicznego wyniósł 593 mln USD, a wietnamskiego 113 mln USD. W tym pierwszym okresie najczęściej zainwestowano w przemysł lekki (60% inwestycji), turystykę (26%), rybołówstwo (10%), przemysł naftowy (5%) i leśnictwo (4%). Wiele firm zachodnich zainteresowało się przemysłem naftowym, między innymi holenderski Shell, francuski Total, czy australijski BNP; w ostatnim okresie jednak konkurencję wygrywiają firmy rosyjskie⁶. Wśród inwestorów (dane za okres 1988–1995), czołowe miejsca zajęły: Tajwan, Hongkong, Singapur, Japonia, Korea Południowa. Udział kapitału wietnamskiego w spółkach mieszanych za wyżej wymieniony okres wyniósł 33,85%, a zagranicznego 66,15%, ogólna liczba projektów – 1402, z kapitałem powyżej 17 mld USD⁷. Większość projektów dotyczyła miast z odpowiednio istniejącą już infrastrukturą: Hanoi, Ho Chi Minh (Sajgon), Hajfong, Quang Ninh.

Wprowadzenie kapitału zagranicznego spowodowało znaczny wzrost produkcji przemysłowej. W latach 1990–1996 roczny przyrost produkcji wyniósł 12–15%, przy czym dla porównania zaznaczyć należy, że według danych statystycznych z 1997 r. przyrost produkcji przemysłowej wyniósł 13,2%, w sektorze z kapitałem zagranicznym 20,62%, a w sektorze państwowym 10,05%⁸. Deficyt budżetowy, który w roku 1985 wynosił 45%, w roku 1992 spadł do 3,8%⁹. W planie na lata 1986–1990 wzrost PKB wyniósł 3,9%. W kolejnym, na lata 1991–1995, średni przyrost PKB wyniósł 8,2%, w tym w latach 1991 – 6%, 1992 – 8,6%, 1993 – 8,4%,

⁵ Szerzej na ten temat patrz: Nguyen Thanh Giang, *Obraz wietnamskiej reformy rolnej w latach 1980–1995*, „Azja – Pacyfik. Społeczeństwo – Polityka – Gospodarka” 1998, nr 1, s. 235–248.

⁶ Szerzej na ten temat patrz: M. Pietrasiak, *Stosunki wietnamsko-rosyjskie w okresie modernizacji systemu społeczno-ekonomicznego Wietnamu*, „Stosunki Międzynarodowe” 2002, nr 1–2 (t. 25), s. 189–202.

⁷ *Vietnam 1995–1996*, Hanoi 1995, s. 95–97.

⁸ E. W. Kobielew, op. cit., s. 17.

⁹ *Ibidem*, s. 18.

1994 – 8,8% i w 1995 – 9,5%¹⁰. Planowane wskaźniki przyjęte przez Zgromadzenie Narodowe, na 8 sesji, 28 października 1995 r. były optymistyczne. Zaplanowano wówczas wzrost PKB średnio 9–10%, wzrost produkcji rolnej 4,5–4,8%, przemysłowej 14–14,5 %, wzrost eksportu 27–28 %, inflacji nie przekraczającej 14% i wzrost demograficzny na poziomie 0,06%¹¹. W roku 1996 osiągnięto wzrost PKB na poziomie 9,34%, inflacja była mniejsza od zakładanej i wyniosła 4,5%.

3. Polityka zagraniczna

Polityka zagraniczna przełomu lat 80/90. służyła polityce wewnętrznej i była jej integralną częścią. Obok wciąż ważnych, traktowanych w sposób „specjalny” stosunków z Laosem znacznie ożywiły się kontakty dyplomatyczne, zwłaszcza z państwami regionu Azji Wschodniej i Południowo-Wschodniej. Decydujący wpływ na poprawę tych stosunków miała rezygnacja Wietnamu z obecności militarnej w Kambodży, po podpisaniu porozumień w Paryżu w 1989 r. Państwa ASEAN z należytą uwagą potraktowały wolę pojednania – *zapomnienia o tym co było i myślenia o przyszłości*. W pierwszej kolejności poprawiły się kontakty dwustronne z niektórymi członkami tej organizacji, zwłaszcza z Tajlandią, Indonezją i Singapurem. W czerwcu 1991 r. na VII zjeździe KPW ogłoszono nową doktrynę stosunków międzynarodowych, której naczelnym hasłem było: *Wietnam jest przyjacielem wszystkich państw*. W 1992 r. Wietnam stał się członkiem obserwatorem, a w lipcu 1995 r. na konferencji ministrów spraw zagranicznych państw członków ASEAN, która odbywała się w Brunei – pełnoprawnym członkiem tej organizacji. Przystępując do ASEAN Wietnam wyraził gotowość przyłączenia się do AFTA (strefy wolnego handlu); w listopadzie 1996 r. podpisał protokół rozbieżności w sferze stosunków ekonomicznych i stał się integralną częścią AFTA¹². Wkrótce ASEAN stał się znaczącym partnerem Wietnamu. W 1995 r. aż 237 projektów inwestycyjnych w tym kraju było dziełem państw członków ASEAN, w tym – na przykład – aż 108 projektów na kwotę 1,4 mld USD pochodziło z Singapuru¹³. W styczniu 1996 r. minister obrony Tajlandii Chavalit Yongchaiyudh odwiedził Wietnam, a w kwietniu przyjechał minister spraw zagranicznych. Strony omawiały program stworzenia subregionu Mekong i plany budowy nowej linii kolejowej aż z Singapuru. Po wielu latach napiętych stosunków Bangkok i Hanoi coraz bardziej zbliżają się w wielu kwestiach. Wietnam rozpoczął również działalność w ARF (Regionalne Forum

¹⁰ Dane na podstawie: *Country Profile of Vietnam. Renovation Process of Vietnam's Trade and Economy presented at the First Forum Poland – South East Asia*, Warsaw September 2–3, 1996, s. 5.

¹¹ *Vietnam 1995, 1996, ... 1995*, s. 69 – 70.

¹² Thaveeporn Vasavakul, *Vietnam. The Third Wave of State Building*, „Southeast Asian Affairs” 1997, s. 357.

¹³ *Ibidem*.

ASEAN), którego obszarem zainteresowania są problemy bezpieczeństwa regionalnego, walka z terroryzmem, co jest istotne ponieważ wietnamskie siły zbrojne pozostają potęgą militarną w regionie.

W listopadzie 1992 r. Japonia, obecnie ważny partner handlowy, przywróciła normalną współpracę z Wietnamem. Ogromne znaczenie dla SRW miała poprawa stosunków z Chinami. Od czasu wojny granicznej w 1979 r. Wietnam wyrażał gotowość rozmów *w dowolnym czasie, w dowolnym miejscu i na dowolnym poziomie*¹⁴. Do rozmów mogło dojść dopiero po wycofaniu oddziałów wietnamskich z Kambodży. W 1991 r. do Pekinu udał się z wizytą pojednania Do Muoi. Choć wydaje się, że powrót do poziomu kontaktów sprzed wojny jest niemożliwy, to jednak zaobserwować można stały rozwój stosunków zarówno gospodarczych jak i politycznych. Na przeszkodzie zbliżeniu stoi nadal nierozwiązany konflikt o wyspy Paracelskie i Spratly, a po części nieufność korzeniami sięgająca minionych czasów.

Po 1991 r. towary chińskie zaczęły napływać szerokim strumieniem do Wietnamu. Wykorzystywano przejścia graniczne w Quang Ninh, Lao Cai i Cao Bang. Od 1993 r. pojawiła się presja ze strony producentów krajowych na większą ochronę rynku i kontrolę handlu zagranicznego. Od końca 1994 r. stosunek do towarów chińskich zaczął się zmieniać z powodu napływu towarów z Włoch, Niemiec, Japonii i Tajlandii. Jakość towarów chińskich nie zadawała wietnamskich konsumentów. Coraz częściej promowano towary wietnamskie pod hasłem *europejska jakość – hanojskie ceny*. Ponadto wypowiedziano walkę nielegalnym przewozom towarów przez granicę bez cła. W stosunkowo krótkim okresie czasu handel legalny wzrósł i zaczął przynosić państwu dochody¹⁵.

Dla Wietnamu priorytetowe znaczenie mają dobre i stabilne stosunki z państwami regionu, niemniej jednak od samego początku transformacji zaobserwować można było dążenie do włączenia się w procesy charakterystyczne dla gospodarki globalnej. Służyć temu miała poprawa stosunków z państwami Europy Północnej i Zachodniej jak również ze Stanami Zjednoczonymi. Powołano komisje ds. współpracy z Francją, Włochami, RFN i Wielką Brytanią. Nawiązane zostały stosunki dyplomatyczne między Wietnamem a EWG; gotowość taką ogłosił także Bank Światowy i Azjatycki Bank Rozwoju. W 1996 r. Wietnam wziął udział w szczycie ASEM, który odbywał się w Bangkoku. W końcu 1996 r. organizacja APEC zgodziła się przyjąć Wietnam i Peru do 1998 r. w charakterze nowych członków.

Z kolei, jeśli chodzi o Stany Zjednoczone, to udało się rozwiązać problem, który ciążył na stosunkach wzajemnych – otwarto stałą misję dla poszukiwania zaginionych żołnierzy amerykańskich. Prywatni przedsiębiorcy amerykańscy coraz bardziej domagali się uchylecia embarga, nałożonego na DRW w 1964 r., rozcią-

¹⁴ Kobilew, *op. cit.*, s. 63.

¹⁵ „Vietnam Economic News” 1996, nr 36, t. VI, s. 5.

gniętego na całe terytorium w 1975 r. i zakończenia fikcyjnej współpracy z Wietnamem za pośrednictwem firm tajwańskich, singapurskich, japońskich czy też z Hongkongu. W rezultacie w lutym 1994 r. prezydent Bill Clinton uchylił embargo, a w sierpniu 1995 r. po historycznej wizycie w Hanoi sekretarza stanu Warrena Christophera podpisano dokument o nawiązaniu pełnych stosunków dyplomatycznych. Minister spraw zagranicznych SRW Nguyen Co Thach, w czasie wizyty w USA stwierdził nawet, że obecność amerykańska w regionie byłaby pożądana dla zrównowżenia wpływów chińskich i japońskich w regionie.

Do końca 1996 r. Wietnam miał nawiązane stosunki dyplomatyczne na różnych szczeblach ze 163 państwami (w 1989 r. zaledwie z 23 państwami niekomunistycznymi).

4. Źródła napięć

Wprowadzanie reform uwidoczniło spore zaległości we wszystkich dziedzinach i nie przebiegało bezkonfliktowo. W pierwszym okresie nadal utrzymywała się wysoka inflacja. W 1986 r. wynosiła ona 774,7%, w 1987 – 373%, a w 1988 – 223,1%¹⁶. Inflacja zaczęła w sposób zauważalny maleć dopiero na początku lat 90. i w 1995 r. osiągnęła poziom 12,7%, a następnie – w 1996 – 4,5%, a w 1997 – 1,3%.

Inflacja nie stanowiła jedyne go problemu. System bankowy był niewydolny, biurokracja mało sprawna, a cała sfera infrastruktury, zwłaszcza fatalny stan dróg, był znacznym hamulcem rozwoju gospodarczego. Na przykład najdłuższą linię Hanoi – Miasto Ho Chi Minha (Sajgon) można było przejechać z maksymalną prędkością 40 km/h w ciągu 3 dni. Brak rodzimego kapitału w pierwszym okresie powodował znaczne zakłócenia w handlu.

W tym czasie pojawiło się zjawisko, które do dnia dzisiejszego stanowi spory problem i jest źródłem konfliktów – znaczne rozwarstwienie społeczne. Rozwarstwienie dotyczy zarówno dochodów między poszczególnymi regionami jak i między wsią a miastem. Na przykład w 1992 r. niedożywienie w miastach sięgało 20%, natomiast na wsiach aż 80%¹⁷. Spośród regionów, najbogatszym jest region południowy z Sajgonem, chociaż i tu 33% społeczeństwa cierpi biedę. Regiony górskie Wietnamu Centralnego i Północnego, zamieszkiwane przez mniejszości narodowe, należą do najbiedniejszych, a wśród nich najwyższy wskaźnik biedy odnosi się do mniejszości H'mong i Dao. Wyróżniono 7 regionów biedy, z najbiedniejszym regionem północno-centralnym, gdzie wskaźnik biedy wyniósł aż 71%¹⁸. Przyczyną

¹⁶ Nguyen Huu Don, Nguyen Van Minh, *op. cit.*, s. 3.

¹⁷ *Vietnam Poverty Assessment and Strategy*, January 23 1995, Document of the World Bank, s. 3.

¹⁸ *Ibidem*, s. 10.

takiego stanu rzeczy są również zjawiska obiektywne np. występujący tutaj klimat (m.in. częste tajfuny), szczególnie uciążliwy dla rolnictwa, będącego podstawą gospodarki. Na Południu klimat monsunowy, tropikalny bardziej sprzyja rolnictwu. Należy pamiętać, że Południe sprawniej zareagowało na wolny rynek i jest to również przyczyna szybciej rosnącego tam poziomu życia.

Ze zjawiskiem biedy łączy się również problem dostępności do oświaty. Pamiętać należy, że Wietnam, zwłaszcza Wietnam Północny zrobił wiele dla zlikwidowania analfabetyzmu i szkoły podstawowe stały się dostępne w każdej gminie. Tym niemniej w 1993 r. jedynie 78% dzieci w wieku 6–10 lat poszło do szkoły, tylko 11–14% kontynuowało naukę w szkole średniej, a 2% młodzieży w wieku 18–24 lat uczyło się dalej w szkołach wyższych¹⁹.

Wietnam ma stosunkowo wysoki wskaźnik nierównego podziału konsumpcyjnego. Należy przy tym zaznaczyć, że szczególnie trudna jest sytuacja kobiet, które pracują znacznie dłużej i wykonują prace cięższe niż mężczyźni. Jest rzeczą oczywistą, że panaceum na biedę może stanowić jedynie wzrost gospodarczy. W przypadku biednych państw musi być to również bardziej sprawiedliwy podział: zwrócenie większej uwagi na rejony rolnicze, promowanie tworzenia małych przedsiębiorstw i stymulowanie inwestycji.

5. Sfera polityczna

W okresie wprowadzania reform „doi moi” zjawiska negatywne uwidoczniły się w sferze politycznej. Z jednej strony dobrze zafunkcjonował wolny rynek, z drugiej zaś KPW, z jej hierarchiczną strukturą, cały czas utrzymywała kluczową pozycję. Mogło to, i może nadal, skłaniać do rządzenia starymi metodami, i potencjalnie destabilizować sytuację polityczną. Stosunki między partią a aparatem bezpieczeństwa wydają się być niereformowalne. Wpływy partii i organizacji masowych, należących do Wietnamskiego Frontu Ojczyźnianego w przedsiębiorstwach państwowych, armii, policji i aparacie bezpieczeństwa są nadal ogromne. W konstytucji z 1992 r. obok gwarancji dla gospodarki rynkowej zapisano kierowniczą rolę partii²⁰.

Na 6 plenum KC KPW, w 1988 r., stwierdzono, że sukces gwarantuje stopniowa demokratyzacja, użyto przy tym sformułowania „demokracja sterowana”. Oznacza to, podobnie jak w Chińskiej Republice Ludowej, pozostawienie sterów w rękach partii komunistycznej. Dla inteligencji hasło demokratyzacja zostało zastąpione hasłem państwo prawa – *rule by law*. „Demokracja sterowana” odnosiła

¹⁹ *Ibidem*, s. 81.

²⁰ Patrz art. 4 konstytucji SRW, [w:] *Les Constitutions du Vietnam 1946 – 1959 – 1980 – 1992*, Hanoi 1995, s. 154.

się również do wolnych mass mediów. We wrześniu 1996 r. minister kultury i informacji Tran Hoan spotkał się z dziennikarzami i w czasie spotkania stwierdził, że gazety muszą spełniać rolę instrumentu ideologicznego. W październiku tego samego roku, na spotkaniu z dziennikarzami gazety „Nhan Dan” (Lud), członek Biura Politycznego Le Kha Phieu wyjaśnił czego od nich oczekuje partia – wyjaśniania polityki partii i obrony socjalizmu²¹.

W połowie lat 90. dostrzeżono, że reforma administracyjna jest niezbędnym warunkiem dla powodzenia reform ekonomicznych. W czasie 8 plenum KC KPW (20–23. 01. 1995) z krytyką skorumpowanego aparatu biurokratycznego wystąpił sekretarz generalny partii Do Muoi. Zwrócił uwagę, że powiązani z partią urzędnicy zachowują się jak „skorumpowani mandaryni” i postulował równoległe z reformą administracyjną przeprowadzić reformę partii²².

Reforma administracyjna miała składać się z 3 komponentów:

- Reformy instytucji państwowych, reorganizacji ministerstw i ich odpowiedników szczebla centralnego. Przewidywano, że aż 40 organów centralnych będzie objętych reorganizacją. Miało pozostać jedynie 15–20 ministerstw i ich odpowiedników. Postanowiono zmodyfikować nieco podział administracyjny kraju, a duże prowincje z 1970 i 1980 r. miały wrócić do swojego starego kształtu.
- Reformy procedur administracyjnych i utworzenie wysoko wykwalifikowanego korpusu urzędniczego. Było to konieczne, ponieważ według przeprowadzonych badań jedynie 40% aparatu urzędniczego miało pełne kwalifikacje do tego zawodu.
- Planowano również redukcję aparatu urzędniczego poprzez likwidację bądź zmniejszenie różnego typu agend rządowych²³.

Kolejne etapy reformy wyznaczane były przez kolejne zjazdy KPW. Na 8 zjeździe KPW (1–7 lipca 1996 r.) ponownie wybrano na sekretarza generalnego Do Muoi. W czasie przemówienia zwrócił on uwagę, że gospodarka rynkowa ma swoje negatywne strony, które pozostają w sprzeczności z ideami socjalizmu. Tym niemniej poparł mechanizmy rynkowe, pozytywnie oddziałujące na rozwój społeczno-ekonomiczny. Uważał jednak, że szeroki sektor państwowy powinien obejmować infrastrukturę, program socjalny, banki, finanse i działy gospodarki związane z bezpieczeństwem i obroną. Przyjęte priorytety świadczyły o procesie centralizacji i odtworzenia tradycyjnych priorytetów w sektorze państwowym.

W podsumowaniu należy stwierdzić, że po zainicjowaniu programu reform „doi moi” w systemie społeczno-gospodarczym nastąpiły pozytywne zmiany, a poziom życia ludności podniósł się. Następował stały wzrost PKB, stały wzrost eksportu

²¹ Thaveeporn Vasavakul, *Vietnam. The Third Wave...*, s. 352.

²² „Nhan Dan”, 26. 01. 1995.

²³ Szerzej na temat reformy administracyjnej patrz: Thaveeporn Vasavakul, *Vietnam. The Third Wave...*, s. 337–363; *Vietnam 1995, 1996*, s. 42–67.

(nawet jeżeli początkowo był to eksport głównie surowców i ryżu), struktura gospodarowania przekształcała się w wielokierunkową i towarową.

Nowa polityka „doi moi” znalazła odzwierciedlenie w konstytucji przyjętej w 1992 r. W sposób jednoznaczny w art. 15 konstytucji państwo zagwarantowało możliwość rozwoju gospodarki rynkowej. Od końca lat 80. Wietnam osiągnął stabilizację makroekonomiczną, przeprowadził reformę strukturalną i opanował szok po upadku ZSRR. Na marginesie rozważań należy zwrócić uwagę na fakt, że dobre wyniki były związane również z mentalnością Wietnamczyków, którzy mniej konsumują, a więcej inwestują i eksportują.

6. Sytuacja po kryzysie azjatyckim 1997 r.

Kryzys azjatycki w 1997 r. wpłynął negatywnie na tempo rozwoju gospodarczego SRW. Nic w tym dziwnego, ponieważ aż 2/3 inwestycji pochodziło z objętych kryzysem krajów Azji. M. in. obniżyło się znacznie tempo napływu inwestycji bezpośrednich (o ponad 70%), według danych Banku Światowego wskaźnik PKB Wietnamu obniżył się o 3 mld USD²⁴.

Mimo wszystko, w porównaniu z innymi państwami regionu zachwianie gospodarką było mniejsze²⁵. Początkowo planowano wzrost gospodarczy na ok. 9% – wskaźnik ten musiał ulec korekcie do 6–7%. Deficyt budżetowy wzrósł z 2% do 3%. Nastąpiła dewaluacja donga. Cena dolara wzrosła z 13000 do 14000 dongów²⁶. Było to związane z niskimi cenami na ropę (ceny zmalały o 1/3), a obawa przed inflacją i obniżeniem cen na ryż spowodowała chaotyczną politykę cenową. Indeks cen wzrósł do 9%. W Hanoi sztucznie utrzymywano ceny i dlatego wzrosły jedynie o 7%. Dodatkowo na zahamowanie tempa wzrostu wpłynęły wewnętrzne ograniczenia, wynikające ze słabości gospodarki Wietnamu. Należy wskazać tu między innymi na:

- Słabą infrastrukturę i usługi. Wśród blisko 200 tys. km dróg lądowych zaledwie 8,5% to drogi asfaltowe, a 6,5% – drogi kamieniste. 90% mostów posiadało nośność poniżej 10 t. Linia kolejowa licząca 3259,5 km w 80% jest linią wąskotorową niskiej jakości. Brak jest dostatecznej liczby portów lotniczych i morskich. W rolnictwie 50% obiektów irygacyjnych wymagało natychmiastowej naprawy²⁷.

²⁴ D. Durkee, R. Gurbiel, *Zagraniczne inwestycje bezpośrednie w rozwoju gospodarczym Wietnamu*, [w:] *Zagraniczne inwestycje bezpośrednie w gospodarkach Azji Pacyfiku. Chiny, Korea Południowa, Tajwan, Wietnam*, (pod red. Kazimierza Starzyka), Warszawa 2001, s. 175.

²⁵ Wśród przyczyn tej sytuacji D. Durkee i R. Gurbiel wymieniają brak rozwiniętych rynków finansowych oraz powiązań w ramach międzynarodowej współpracy gospodarczej. Szerzej na ten temat patrz: D. Durkee, R. Gurbiel, op. cit., 173–175.

²⁶ Dane na podstawie „Asia Yearbook 1999. A Review of the Events of 1998”, s. 215.

²⁷ Nguyen Huu Don, Nguyen Van Minh, op. cit., s. 5.

- Słaby potencjał gospodarczy, niskie wskaźniki produktywności, dochód na jednego mieszkańca wynoszący, w tym okresie, zaledwie 270 USD rocznie sprawiały, że siła nabywcza w kraju była ograniczona.
- Brak kapitału powodował, że Bank Narodowy przeznaczał zaledwie 23–24% PKB na inwestycje w infrastrukturę, podczas gdy, na przykład w Singapurze wskaźnik ten wynosił 40%, a w Korei Południowej – 30%.
- Mało wydajny i przynoszący straty sektor państwowy.
- Wysoki przyrost naturalny, mimo lansowanej polityki demograficznej (1993 – 2,18%, 1994 – 2,09% i 1996 – 1,9%), powodował szybki wzrost siły roboczej i bezrobocia. W 1996 r. ok. 6–7 mln ludzi pozostawało bez pracy.
- Korupcja.

Rok 1997 wymuszał zmiany. Miały one dotyczyć dwóch stosunkowo najslabiej zreformowanych działów gospodarki: przedsiębiorstw państwowych i rolnictwa. 7 maja 1996 r. przyjęto dekret nr 28-CP dotyczący przekształcenia przedsiębiorstw państwowych w spółki akcyjne. Zobowiązano ministrów, dyrektorów departamentów, agencje rządowe i szefów ludowych komitetów prowincji do wypracowania zmian strukturalnych i biznesplanów. Na tę operację przeznaczono 10 mld dongów²⁸. Na podstawie zebranych informacji rząd zdecydował we wrześniu, które z restrukturyzowanych przedsiębiorstw winny otworzyć się na kapitał zagraniczny i być dokapitalizowane przez zagranicznego inwestora, a które mogą być sprzedane. I tak np., spośród 463 przedsiębiorstw podlegających Ministerstwu Rolnictwa i Gospodarki Rolnej 2/3 przeznaczonych zostało do prywatyzacji.

Drugim działem gospodarki, który wymagał natychmiastowej interwencji było rolnictwo. W 1997 r. na wsiach zaobserwować można było oznaki niezadowolenia; niekiedy dochodziło nawet do zamieszek, które wynikały najczęściej ze złej polityki władz lokalnych. Rolnicy skarżyli się, że urzędnicy przejmują bez kontroli część dotacji przeznaczanych na rozwój wsi. Na przykład w maju i czerwcu w prowincji Thai Binh tysiące farmerów protestowało przeciw korupcji władz lokalnych, spalono przy tym domostwa niektórych urzędników państwowych podejrzewanych o ten proceder. Również w sierpniu i we wrześniu w gazetach „Cong An Nhan Dan” i „Quan Doi Nhan Dan” ukazały się informacje o podobnych wydarzeniach w prowincjach Thanh Hoa i Quang Binh²⁹.

Na początku 1997 r. rząd przyjął rozporządzenie nr 15/C, którego celem był rozwój spółdzielczości na wsi oraz zwiększenie efektywności produkcji rolnej i modernizacji wsi. We wrześniu, a następnie w listopadzie, zagadnieniom tym poświęcone było spotkanie sekretarza generalnego Do Muoi z wietnamskimi farmerami. Do Muoi uważał, że droga do modernizacji wsi wiedzie poprzez umocnienie kierowniczej roli partii. Podobne działania podjęto w odniesieniu do mass mediów.

²⁸ Thaveeporn Vasavakul, *Vietnam's One-Party Rule and Socialist Democracy?*, „Southeast Asian Affairs” 1998, s. 322.

²⁹ *Ibidem*, s. 318.

Tutaj również starano się wyeksponować ideologiczną i edukacyjną rolę środków masowego przekazu oraz kierowniczą rolę partii, o czym na konferencji prasowej informował Huu Tho, szef Centralnego Komitetu Ideologii i Kultury.

Koncentrowanie wysiłków na stabilizowaniu sytuacji politycznej, mającym zaspokoić ambicje starych działaczy i ich chęć utrzymania się przy władzy kosztem stabilizowania gospodarki, spowodowała reakcję „reformatorów”. Zmiany, zaczęły się w połowie 1997 r. W kwietniu zmodyfikowano prawo wyborcze, a nowe wybory do parlamentu wietnamskiego i samorządów przyniosły nieco większą reprezentatywność tych ciał. Między innymi, w gronie 450 posłów 27% było posłami zawodowymi, 15% czyli 66 osób było posłami bezpartyjnymi (w 1992 r. – 8%). 26% (117) stanowiły kobiety (w poprzedniej kadencji 18,48%), a ponad 17% reprezentowało mniejszości narodowe. Olbrzymia większość (91,33) miała ukończoną szkołę średnią lub wyższą³⁰.

Nastąpiły również zmiany na najwyższych stanowiskach. Prezydentem został Tran Duc Luong, premierem Phan Van Khai, a nowym sekretarzem generalnym na miejsce Do Muoi – Le Kha Phieu. Le Kha Phieu był zwolennikiem integracji Wietnamu z gospodarką światową oraz zwolennikiem większego otwarcia się na zagraniczne inwestycje.

Wszystkie te działania postrzegane były jako wola kontynuacji reform podjętych na przełomie lat 80/90, a nawet ich pogłębienia. Władza zdawała sobie sprawę z tego, że do tej pory przyjęte i realizowane założenia nie są w stanie rozwiązać konfliktów między istniejącymi grupami w Wietnamie i między rządem a społeczeństwem. Dlatego kontynuacja reform ekonomicznych i administracji przy jednoczesnym umacnianiu kierownictwa partyjnego mogła być trudna do realizacji.

W grudniu 1997 r. tematowi pogarszającej się sytuacji społeczno-gospodarczej w Wietnamie poświęcone było 14 plenum KC. Członkowie plenum zdecydowali, że należy wykorzystać wszystkie wewnętrzne środki jak również polepszyć efektywność współpracy międzynarodowej³¹. Na głębszą reformę systemu politycznego jak i samej partii, jej członkowie nie byli gotowi.

W październiku 1998 r. aż trzy delegacje wietnamskie pojechały do Chin, a dwa tygodnie po pobycie w Chinach premier Phan Van Khai ogłosił plan reformy administracyjnej i rolnej na wzór reform chińskich. Tran Trong Nghia, wietnamski uczonek, uważał, że są to zmiany kosmetyczne. Wysnuł wniosek, że kłopoty z przezwyciężeniem kryzysu w Wietnamie wynikają również z braku systemu demokratycznego. W innych wypowiedziach winą za zły stan rzeczy obarczono „rewolucyjnych mandarynów”³².

³⁰ *Ibidem*, s. 312–313.

³¹ Vietnam News Agency, 30.12.1997.

³² Patrz: Nguyen Thanh Giang, *Des Elections et du Parlement*, 9.06.1997: A:\beacu.htm. Nguyen Thanh Giangowi (wietnamski intelektualista, geolog) zarzucano zbyt krytycyzm i za swoje odważne stwierdzenia miał utrudnione kontakty z prasą zagraniczną: A:\Human Right Watch World Report 2001 Vietnam Human Rights Development.htm.

Podobne wnioski zawarte były w corocznym raporcie *Vietnam Human Rights Developments*. Odpowiedzią na protesty rolnicze przeciw wysokim cenom, korupcji, konfiskacie ziemi, nadmiernym podatkom była otwarta krytyka ze strony KPW reform i wolności prasy³³.

7. Wietnamski model transformacji „doi moi” w XXI wieku

Wietnam działa bardzo aktywnie na arenie międzynarodowej. Obecnie priorytetem polityki zagranicznej jest przystąpienie do WTO. Rząd wietnamski złożył wniosek akcesyjny do WTO w styczniu 1995 r. i tego samego roku powołana została grupa robocza WTO-Wietnam. Jest sporo problemów, które należy rozwiązać, aby stworzyć warunki przystąpienia Wietnamu do WTO. Chodzi przede wszystkim o regulacje prawne, zmianę restrykcyjnych i skomplikowanych taryf celnych, o stosowanie przez Wietnam wysokich cel eksportowych, licencji i ograniczeń ilościowych bez przejrzystych zasad³⁴.

Przedstawiciel Wietnamu w ONZ pani Ninh Thi Binh zapewniła, przemawiając 14 listopada 2002 r. w Komitecie Ekonomicznym i Finansowym, że rząd wietnamski w pełni popiera liberalizację handlu i zamierza wstąpić do WTO w 2004 r. Uznała ponadto, że wymiana handlowa może sprzyjać redukcji obszarów nędzy, jeśli stworzy się sprzyjające warunki państwom rozwijającym się, tj. takie które będą odpowiadać indywidualnym możliwościom³⁵. Jak do tej pory stawiany cel nie został osiągnięty. W roku 2004 Wietnam nadal pozostaje poza WTO, i najbardziej realnym terminem wydaje się być koniec 2005 r. 63 członków WTO nadal domaga się stworzenia przez Wietnam bardziej korzystnych warunków dla funkcjonowania rynku towarów i usług. Rozmowy trwają. Między innymi w lipcu 2004 r. do Hanoi, w tej sprawie udała się delegacja Unii Europejskiej, na czele której stał Raffaele Mauro Petriccione (szef Europejskiej Komisji ds. Handlu). Trzydniowe rozmowy poświęcone były współpracy w dziedzinie rolnictwa, polityki celnej i usług, włączając w to sektor finansowy.

W roku 2001 Wietnam był gospodarzem ważnych konferencji azjatyckich. W dniach od 10 do 11 września 2001 r. w Hanoi odbyła się trzecia konferencja w ramach konferencji Azja-Europa ministrów gospodarki (EMM 3), w której wzięło udział 10 państw azjatyckich i 15 Unii Europejskiej, Europejski Komisarz ds. Handlu (European Commissioner for Trade) oraz przewodniczący Forum Biznesu Azja-Europa³⁶. Celem konferencji było pogłębienie współpracy gospodarczej mię-

³³ A:\HRW World Report 1999 Vietnam Human Rights Developments.htm

³⁴ D. Durkee, R. Gurbiel, *op. cit.*, s. 175–178.

³⁵ „Mekong Sources”, New articles, 14.11.2002: www.asiancredit.com

³⁶ A:\Asia-Europe, Asean Economic Minister Meetings to Discuss Way to Boost Regional and Inter-regional Trade, Investment, [http](http://).

dzy regionami jak również wdrożenie Programu TFAP (Trade Facilitation Action Programme) i Programu IPAP (Investment Promotion Action Programme). Spotkanie miało również przygotować 6 Forum Biznesu Azja-Europa i konferencję WTO w Katarze. Uczestnicy opowiedzieli się za podjęciem wszelkich środków zmierzających do szybszego rozszerzenia WTO o nowych członków.

Zaraz po EMM 3, w dniach 12–16 września, również w Hanoi odbyła się 33 konferencja ministrów gospodarki, finansów, planowania i inwestycji z 10 państw ASEAN jak i z nimi współpracujących: Japonii, Chin, Republiki Korei oraz dwóch członków CER: Australii i Nowej Zelandii (AEM 33). W czasie konferencji poruszane były następujące zagadnienia: nowe inicjatywy integracyjne w ramach ASEAN, Ogólny System Preferencji (GSP), system gwarancji dla Kambodży, Laosu, Myanmaru i Wietnamu, Protokół TEL (Temporary Exclusive List) do CEPT/AFTA i wykonanie porozumienia ASEAN (ASEAN Framework Agreement). Uczestnicy rozmawiali o nowych programach inwestycyjnych, usługowych, finansowych, rolniczych, transportowych, komunikacyjnych i naukowych, udoskonaleniu porozumienia dotyczącego sprzętu elektronicznego i elektrycznego (Mutual Recognition Agreement on Electric and Electronic Equipment).

W tym samym czasie w Hanoi odbyła się 8 konferencja Regionalnego Forum ASEAN (ARF), która przyjęła szereg dokumentów politycznych, podnoszących rangę i znaczenie forum dla bezpieczeństwa regionalnego: „Koncepcję i zasady dyplomacji prewencyjnej”, umocnienie roli przewodniczącego ARF, zasady rejestracji (spisu) ekspertów i wybitnych polityków ARF, o dalszej roli i udziale wojskowych w Forum.

Hanojskie forum poświęcone było również doskonaleniu istniejącej od 1992 r. Strefy Wolnego Handlu AFTA i wdrożeniu standardów CEPT (Common Effective Preferential Tariff). Najważniejszym przedsięwzięciem o charakterze międzynarodowym w 2004 r. był V szczyt ASEM, który odbył się w stolicy Wietnamu w dniach 8–9 października.

Dla Wietnamu zawsze ogromne znaczenie miały stosunki z najbliższymi sąsiadami. Ta współpraca konkretyzuje się w ramach programu subregionu Mekongu, który cieszy się poparciem organizacji ASEAN. Właśnie tym sprawom poświęcona była konferencja, która odbyła się w dniach 21–23 listopada 2001 r., w Mudakhan (Tajlandia) na szczeblu ministerialnym z udziałem ministrów spraw zagranicznych Wietnamu, Nguyen Dy Nien, Laosu, Somsavath Lengsavad, Tajlandii Surakiar Sathirathai i japońskiego wicepremiera Yamaguchi Taimei. Konkretyzowano projekt korytarza ekonomicznego z Tajlandii do Wietnamu poprzez Laos (EWEC), którego celem miałyby być pobudzenie gospodarcze rejonów słabo rozwiniętych. Rozmawiano również o programie Mekong ze szczególnym uwzględnieniem budowy infrastruktury, handlu i turystyki. Te przedsięwzięcia otrzymały dofinansowanie ze strony kapitału japońskiego i Azjatyckiego Banku Rozwoju³⁷.

³⁷ Szczegółowe informacje na temat działalności ASEAN patrz pod adresem internetowym: <http://www.asean.or.id/index.html>

Elastyczna i otwarta polityka wietnamska przynosi efekty w postaci stałego wzrostu obrotów handlowych. Wietnamski eksport do państw ASEAN wyniósł 18% całego eksportu w ciągu 2001 r., natomiast import z tych państw stanowił 28% całego importu wietnamskiego. Przeliczając te wskaźniki na państwa ASEM to odpowiednio eksport stanowił 67%, a import 70,8% importu wietnamskiego³⁸. W l. 1995–2000 inwestorzy z grona państw ASEAN zainwestowali w gospodarkę Wietnamu 7,3 mld USD, co stanowi 28,7%, natomiast inwestorzy ASEM – 15,2 mld, tj. 59,3% wszystkich inwestycji kapitałowych³⁹. Wartość handlu wyniosła 29,5 mld USD, co oznacza, że wzrósł 6,5 raza w porównaniu z 1989 r., roczny obrót handlowy natomiast wzrósł do 14,3 mld USD w latach 1990–2000, tj. 2,5 raza w porównaniu z okresem 1981–1990. Liczba inwestorów wzrosła z 270 w roku 1990 do 10 000 obecnie⁴⁰.

Wietnam podpisał umowy gospodarcze z 61 państwami, w tym również ze Stanami Zjednoczonymi w lipcu 2000 roku. Ustanowił stosunki gospodarcze z 170 państwami (w 1990 r. – z 50). W latach 1990–2000 eksport rósł o 2,6% szybciej niż PKB.

Na uwagę zasługuje fakt, że rośnie udział przemysłu w eksporcie. W latach 1995–2000 udział produkcji rolnej w handlu wyniósł 14,5%, przemysłu wydobywczego 20,3%, natomiast przetwórczego 63,3%. Najbardziej znaczące produkty eksportowe to: ropa naftowa, odzież, obuwie, ryż, kawa, ryby i owoce morza. Wśród odbiorców towarów wietnamskich nastąpiła niewielka zmiana. Obok takich stałych partnerów jak: Japonia (14% eksportu w 2003 r.), Chiny (9%), Singapur (5%), Tajwan (5%) czy Australia coraz większą rolę odgrywają Stany Zjednoczone (7% eksportu w 2001 r., 20% w 2003 r.), a wśród partnerów europejskich Niemcy (odpowiednio 4%), Francja (2%) i Holandia (2%). Te zmiany świadczą o większej dywersyfikacji rynków i wchodzeniu na rynki nowe, bardziej wymagające⁴¹. Wśród towarów importowanych przeważają kompletne urządzenia, przerobiona ropa naftowa, stal, elektrotechnika, tekstylia i odzież.

Porównując dane statystyczne opublikowane przez UNDP po 2000 r., większość wskaźników świadczy o korzystnych trendach gospodarczo-społecznych. Na przykład zmniejszył się przyrost naturalny z 1,7% do 1,35%, a w 2003 r. wyniósł 1,18%; wskaźnik przyrostu PKB zwiększył się z 6,7% do 6,8% i wzrósł do 7,24% w 2003 r. Przewidywany przyrost PKB w 2004 r. wynosi 8%. Bardzo powoli, ale w dobrym kierunku, zmienia się struktura ludności. W 2000 r. 24% stanowiła ludność miejska, w 2001 r. – 24,8%, a w 2003 – 25%. Inflację udało się utrzymać na niskim poziomie. W 2000 r. wynosiła 0,6%, w 2001 – 0,8%, chociaż w 2003 r. wzrosła do 3%. Należy zwrócić uwagę na korzystne zmiany w handlu

³⁸ Dane na podstawie: „Vietnam News”, 26.11.2001: <http://www.cpv.org.vn/studies>

³⁹ *Ibidem*.

⁴⁰ A:\Ten-Year Development of Viet Nam's Foreign Trade.http

⁴¹ Dane na podstawie Basic Facts about Viet Nam, UNDP Vietnam: <http://www.undp.org.vn/undp/fact/base.htm>

zagranicznym. W roku 2000 eksport wietnamski wynosił 14,5 mld USD, import – 15,6 mld, czyli deficyt budżetowy wyniósł 1,1 mld USD. W kolejnym roku deficyt zmniejszył się do 0,9 mld USD za sprawą zwiększenia do 15,1 mld USD eksportu (choć import również zwiększył się o 0,4 mld USD). W 2003 r. powyższe wskaźniki uległy pogorszeniu: deficyt w handlu osiągnął 5,11 mld. USD (eksport wyniósł 19,88 mld USD, a import 24,99 mld USD)⁴².

Omawiając nowe zjawiska polityki gospodarczo-społecznej Wietnamu warto zwrócić uwagę na stan i perspektywy bezpośrednich inwestycji zagranicznych (FDI – Foreign Direct Investment), które od początku realizacji polityki „doi moi” były ważnym elementem napędzania rozwoju gospodarczego. Również obecnie inwestycje zagraniczne mogą stanowić ważne źródło rezerwy rozwoju. Tymczasem obserwujemy malejący udział kapitału zagranicznego zasilającego wietnamską gospodarkę⁴³. Nick J. Freeman, ekonomista, visiting profesor w Hanojskim Państwowym Uniwersytecie Gospodarki i Biznesu wskazał na następujące problemy związane z dopływem kapitału zagranicznego. Po pierwsze transformacji ulega model aktywności biznesu międzynarodowego – „inetrnacionalizuje się”. Wietnamskie przedsiębiorstwa nie nadąża za tym procesem, ustalając sztywne warunki. Na przykład zagraniczni inwestorzy mogą jedynie nabywać do 30% udziałów wietnamskich przedsiębiorstw i to jeśli przedsiębiorstwo znajduje się na liście 35 sektorów aktywności, gdzie jest możliwe wejście kapitału obcego i uzyskają zgodę premiera. Po drugie, propozycje współpracy są mało konkretne. Wietnam przedstawiając długą listę możliwych gałęzi gospodarki, nie był w stanie doprecyzować, w których konkretnie dziedzinach jest w stanie konkurować np. z chińskimi czy innymi południowo-azjatyckimi produktami, nie znalazł swojego miejsca w „międzynarodowym łańcuchu pokarmowym”. I wreszcie najczęściej powtarzane zarzuty dotyczą następującego zjawiska. Obecnie w wielu państwach zliberalizowano i dostosowano rozwiązania prawne zachęcając kapitał do ulokowania się u nich. Wietnam także zrobił wiele w tym kierunku i to jest pozytywnie odnotowywane. Trzeba jednak zrobić coś więcej, aby kapitał FDI spośród wielu rynków wybrał ten wietnamski, a z tym są kłopoty: brak sprawnej infrastruktury, przywileje dla gospodarki państwowej, słaba komunikacja, brak ochrony dóbr intelektualnych, niewydolny system bankowy itd⁴⁴. Problemem jest niska konkurencyjność wietnamskiej gospodarki i z danych wynika, że ten wskaźnik nie ulega poprawie. Biorąc pod uwagę ranking

⁴² Dane na podstawie UNDP Programme, Basic Facts about Vietnam; <http://www.undp.org.vn/>

⁴³ Zjawisko odpływu kapitału nie dotyczy jedynie Wietnamu. Z raportu OECD wynika, że inwestycje kapitałowe w państwach, które przyciągały głównie swoją tanią siłą roboczą, zmniejszyły się. Ponadto wiele inwestycji „przechwytyją” Chiny, które obecnie znajdują się na pierwszym miejscu wśród państw, do których płyną inwestycje zagraniczne, „Rzeczpospolita” 29.06 2004 r.

⁴⁴ Na podstawie: Nick J. Freeman, *Foreign Direct Investment in Vietnam: An Overview*, Hanoi, 23–24th September 2002.

Światowego Forum Gospodarczego za okres 1998–2002 pozycja Wietnamu w kolejnych latach była następująca: 39/53, 48/53, 53/59, 60/75 i 65/80⁴⁵.

Przyjęta na lata 2001–2010 Strategia Rozwoju Społeczno-Ekonomicznego, opublikowana przez UNDP, zakłada doskonalenie wcześniejszych założeń polityki „doi moi”, a w szczególności:

- udoskonalenie reform instytucjonalnych dla lepszego wcielania w życie nowego prawa i ustaw;
- dalszą restrukturyzację gospodarki;
- rozwój gospodarki wiejskiej;
- reformowanie systemu edukacji, nauki i technologii;
- udoskonalenie administracji i służb publicznych⁴⁶.

Nowe reformy instytucjonalne mają służyć większej przejrzystości „reguł gry” w otwartej gospodarce rynkowej. Chodzi o to, by różne formy działalności gospodarczej miały stworzone jednakowe warunki. Zaplanowano zatem zmiany w Prawie o ziemi, Prawie pracy, Prawie bankowym, Prawie o upadłości przedsiębiorstw, Prawie o własności intelektualnej. Zmianom tym mają towarzyszyć dalsze reformy administracyjne, w tym i takie, których celem miałyby być usprawnienie procedur i tym samym zapobieganie korupcji. W strategii zwraca się uwagę na potrzebę stworzenia społeczeństwa obywatelskiego: szerszego uczestnictwa Wietnamczyków w życiu społecznym, ekonomicznym i politycznym, na konieczność odgrywania większej roli przez sektor prywatny i włączania go do finansowania szkolnictwa wyższego i praktyk zawodowych, dalszą liberalizację handlu.

W nieco ostrzejszym tonie, wypowiedział się na temat reformowania systemu politycznego SRW Parlament Europejski (październik 2000 r.). Pojawiły się zalecenia: przeprowadzenia głębokich reform politycznych i stworzenia rzeczywistego państwa prawa, przestrzegania wolności słowa, prasy, zamknięcia obozów re-educacyjnych i wypuszczenia z więzień przetrzymywanych działaczy religijnych, oddania skonfiskowanego mienia związkom wyznaniowych i kościołom (skonfiskowane na Południu po 1975 r. i Północy po 1945 r.) polepszenia sytuacji mniejszości narodowych zamieszkujących zwłaszcza w delcie Mekongu⁴⁷.

Ten ostatni problem był dostrzegany przez władze wietnamskie. Mniejszości narodowe i szczególnie biedne regiony wiejskie objęte zostały programem, pilotowanym przez UNDP. Badaniem objęte zostały wioski (między innymi A-Ting) zamieszkiwane przez mniejszość Ka-Tu w prowincji Quang Nam. Po kilku latach

⁴⁵ Pod uwagę były brane następujące kryteria: funkcjonowanie instytucji, zaplecze makroekonomiczne i technologiczne, konkurencyjność w skali mikroekonomicznej (włączając w to operacje biznesowe i klimat dla rozwoju przedsiębiorczości, skalę korupcji). Tak więc Wietnam klasyfikowany jest wyżej od Indonezji, ale niżej od Singapuru, Malezji, Tajlandii, Chin czy Filipin. Na podstawie: *Vietnam's Economy in 2002*, National Political Publishers, Hanoi 2003, s. 52.

⁴⁶ *National Human Development Report 2001. Doi Moi and Human Development in Vietnam*, Hanoi 2001, s. 69.

⁴⁷ Resolution du Parlement Europeen sur le Vietnam, 16.11.2000: A:\0011 euro.htm

funkcjonowania programu inspektorzy zauważyli pozytywne zmiany między innymi: asfaltowe nawierzchnie dróg i place zabawy dla dzieci. W innych wcześniej krytykowanych kwestiach zmiany były niezauważalne i w związku z tym w raporcie, sporządzonym przez UNDP za rok 2001, postulowano polepszenie jakości prawodawstwa oraz decentralizację budżetu, zwiększenie roli kobiet w życiu politycznym i większej niezależności mass mediów. Raport zaleca doskonalenie demokracji, w której to dziedzinie Wietnam ma największe zaległości, chwali natomiast za zwiększenie reprezentatywności parlamentu, przygotowanie dobrej strategii walki z biedą i doskonalenie prawa⁴⁸. Właśnie na te cele (doskonalenie działalności parlamentarnej i legislacyjnej) UNDP zwiększył pomoc i przeznaczył 2 mln USD⁴⁹. W 2004 r. udało się – dzięki programowi UNDP i przy zaangażowaniu rządów Szwajcarii i Kanady – przeprowadzić bardziej demokratyczne wybory samorządowe, na podstawie nowego prawa wyborczego. Zmiany prawa wyborczego dotyczyły trzech obszarów: procedury nominacji i wyboru kandydatów, wykorzystania do kampanii mass mediów i przeprowadzenia samych wyborów⁵⁰. Obecnie w rankingu UNDP Wietnam znajduje się na 109 miejscu, spośród 175 branych pod uwagę państw, jeśli chodzi o wskaźnik rozwój społecznego, na 89 miejscu (na 144 państw) jeśli chodzi o wskaźnik równouprawnienia płci i na 39 miejscu (na 94 państwa brane pod uwagę w rankingu), jeśli chodzi o wskaźnik biedy.

* * *

Zalecenia zawarte w raporcie UNDP można uznać za obiektywne podsumowanie blisko 20-letniego okresu modernizowania systemu społeczno-ekonomicznego Socjalistycznej Republiki Wietnamu. Bez wątpienia przyjęty i realizowany program reform „doi moi” korzystnie wpływa na społeczny i gospodarczy rozwój tego kraju, a przede wszystkim takie jego elementy jak: poparcie dla gospodarki wielosektorowej i dywersyfikacja form własności, większa otwartość tejże gospodarki i włączenie jej do procesów integracji gospodarczej, dywersyfikacja partnerów ekonomicznych, podniesienie poziomu służb publicznych. Zmiana, jak nastąpiła na stanowisku szefa rządzącej Komunistycznej Partii Wietnamu po jej IX zjeździe w III 2001 r. (na miejsce Le Kha Phieu wybrany został zwolennik przyspieszenia reform Nong Duc Manh), świadczy o nieodwracalności procesu reformowania państwa. Tym niemniej należy pamiętać, że ów proces przebiega z różnymi zawirowaniami i charakteryzuje się brakiem konsekwencji. Problemy, które zdefiniowano na początku transformacji pozostają nierozwiązane: zmiany poli-

⁴⁸ Jordan Ryan, *Assembly braces for role as crucial decision-maker*. “UNDP Viet Nam News – Special Features”, 12.08.2002. <http://www.undp.org.vn/undp/unews/features/02feat/feat08.htm>

⁴⁹ *Ibidem*, <http://www.undp.org.vn/undp/unews/features/02feat07.htm>

⁵⁰ UNDP Supporting Electoral Reform as Vietnam Goes to the Polls; www.undp.org.vn/undp/unews/mr/2004/eng/0422e.htm

tyczne nie nadążają za zmianami ekonomicznymi, nierentowne przedsiębiorstwa państwowe nadal są chronione ze względu na obawę przed wzrostem bezrobocia, rosną dysproporcje między regionami i poszczególnymi grupami społecznymi, zwłaszcza między wsią i miastem, wysoki jest wciąż wskaźnik biedy. Stosowane są skomplikowane taryfy celne, wysokie cła eksportowe, licencje i ograniczenia ilościowych bez przejrzystych zasad. Zatem zalecenia opracowane przez UNDP w roku 2003 sprowadzają się do powtórzenia tych wcześniejszych:

- zlikwidowanie obszarów skrajnej biedy i ubóstwa,
- upowszechnienie edukacji podstawowej do 2015 r.,
- osiągnięcie równego statusu kobiet i mężczyzn, również w dziedzinie edukacji; do 2005 r. w szkole I i II stopnia, a do 2015 na wszystkich szczeblach edukacji,
- zmniejszenie śmiertelności wśród niemowląt,
- polepszenie opieki zdrowotnej dla kobiet w okresie macierzyństwa,
- zwalczanie groźnych chorób, w tym AIDS i malarii,
- zaktywizowanie przedsięwzięć związanych z ochroną środowiska oraz związane procesy rozwoju kraju z programami ekologicznymi,
- rozwijanie gospodarki zintegrowanej z gospodarką światową, sprzyjanie współpracy zapewniając otwartość gospodarki, sprawne rządzenie i wydolny system finansowy, pozbawiony elementów dyskryminacyjnych⁵¹.

Wydaje się, że te problemy powinny wyznaczać kierunki dalszych zmian legislacyjnych w okresie transformacji systemu społeczno-ekonomicznego Wietnamu.

⁵¹ UNDP Viet Nam Report 2004; www.undp.org.vn/undp/docs/2004/